

Od demokratije ka slobodi – 1. deo

Uoči parlamentarnih izbora 2022. godine, odlučili smo da prevedemo i priredimo tekst *Od demokratije ka slobodi*, koji potpisuje politička mreža [CrimethInc](#). Ovaj tekst razmatra odnose u društvu koje demokratska vlast oblikuje, i postavlja pitanje može li demokratija pomoći u izgradnji društva bez hijerarhije i ugnjetavanja, te u kakvoj je vezi sa neravnopravnom raspodelom moći i koliko zapravo učestvuje u kreiranju nejednakosti.

Ključno pitanje koje postavlja tekst *Od demokratije ka slobodi* je:

Da li je demokratska vladavina deo rešenja ili deo problema?

Ako vas interesuje odgovor na ovo pitanje, naša najtoplija preporuka je da izdvojite malo vremena i pročitate tekst koji smo sa pažnjom preveli i pripremili za vas, zato što od odgovora na ovo pitanje zavisi i odgovor na pitanje **Šta da se radi?**

Klasna solidarnost, mart 2022.

Od demokratije ka slobodi

Demokratija je najuniverzalniji politički ideal naših dana. Džordž Buš se pozivao na demokratiju kako bi opravdao invaziju na Irak; Obama je čestitao pobunjenicima na trgu Tahrir jer su je doneli Egiptu; Pokret *Occupy Wall Street* je tvrdio da je destilovao demokratiju u čistom obliku. Od Demokratske Narodne Republike Severne Koreje do autonomne regije Rožava, gotovo svaka vlast i narodni pokret sebe naziva demokratskim.

A šta je lek za [probleme u demokratiji](#)? Svi se slažu: [još demokratije](#). Od početka XXI veka, videli smo niz novih pokreta koji obećavaju da će doneti *pravu* demokratiju, za razliku od prividno demokratskih institucija koje opisuju kao isključive, prisilne i otuđujuće.

Postoji li zajednička nit koja povezuje sve ove različite vrste demokratije? Koja od njih je *prava*? Može li ijedna od njih da pruži inkluzivnost i slobodu koju povezujemo sa pojmom demokratije?

Podstaknuti sopstvenim iskustvima u direktno-demokratskim pokretima, vratili smo se na ova pitanja. Naš zaključak je da dramatične neravnoteže u ekonomskoj i političkoj moći zbog kojih su ljudi izašli na ulice od Njujorka do Sarajeva nisu slučajni nedostaci u nekim demokratijama, već strukturne karakteristike koje datiraju iz korena same demokratije; pojavljuju se praktično u svakom primeru demokratske vlasti kroz vekove. Predstavnička demokratija je sačuvala sav birokratski aparat koji je prvobitno osmišljen da bi služio kraljevima; direktna demokratija teži da je ponovo stvori ali u manjem obuhvatu, čak i van formalnih struktura države. *Demokratija nije isto što i samoopredeljenje ili samoupravljanje.*

Naravno, mnoge pozitivne stvari se redovno opisuju kao demokratske. Ovaj tekst nije argument protiv diskusija, kolektiva, zborova, plenuma, mreža, federacija ili rada sa ljudima sa kojima se razilazite u mišljenju. Ovo je argument, zapravo, da kada se upustimo u te prakse, ako shvatimo to što radimo kao *demokratiju* – kao oblik participativne vlasti, a ne kao kolektivnu primenu slobode – onda ćemo pre ili kasnije reprodukovati sve probleme koji odlikuju manje demokratske oblike vlasti. Ovo važi i za predstavničku demokratiju i za direktnu demokratiju, pa čak i za proces postizanja konsenzusa.

Umesto da zagovaramo demokratske procedure kao cilj sam po

sebi, vratimo se vrednostima koje su nas prvobitno privukle demokratiji: egalitarizam, inkluzivnost, ideja da svaka osoba treba da ima kontrolu nad svojim životom. Ako demokratija nije najefikasniji način da se ovo ostvari, šta jeste?

Kako sve žešće i žešće društvene borbe potresaju današnje demokratije, ulog ove rasprave raste sve više i više. Ako nastavimo sa pokušajima da zamenimo dominantni poredak demokratskijom varijantom istog tog poretka, iznova ćemo završavati tamo gde smo počeli, a drugi koji dele naše razočaranje će težiti alternativama koje su više autoritarne. Potreban nam je sistem koji može da ispuni obećanja koja je demokratija izneverila.

U ovom tekstu ispitujemo zajedničke niti koje povezuju različite oblike demokratije, pratimo razvoj demokratije od njenog klasičnog porekla do njenih savremenih varijanti bilo da su reprezentativne, direktne ili zasnovane na konsenzusu, i procenjujemo kako demokratski diskurs i procedure služe društvenim pokretima koji ih prihvataju. U paraleli, sumiraćemo šta bi značilo ostvariti slobodu neposredno, a ne putem demokratske vladavine.

Ovaj tekst je rezultat višegodišnjeg dijaloga koji se protezao na više kontinenata. Kao dopunu, objavljujemo [studije slučaja](#) učesnika pokreta koji su promovisani kao modeli direktne demokratije: 15M u Španiji (2011), okupacija trga Sintagma u Grčkoj (2011), Pokret *Occupy* u SAD (2011–2012), Slovenački ustanak (2012–2013), plenumi u Bosni (2014) i Revolucija u Rožavi (2012–2016).

**KADA BI VEĆINA GLASALA ZA TO
DA SE BACIŠ SA MOSTA-DA LI BI?**

Šta je demokratija?

Šta je zapravo demokratija? Većina [zvaničnih definicija](#) ima veze sa većinskom vladavinom ili vlašću izabranih predstavnika. S druge strane, nekoliko radikalnih aktivista [je tvrdilo](#) da se „prava“ demokratija odvija isključivo izvan i protiv državnog monopola nad vlasti. Da li demokratiju treba shvatiti kao skup procedura za donošenje odluka koje imaju specifičnu istoriju, ili kao opštu težnju ka egalitarnoj, inkluzivnoj i participativnoj politici?

„Šta je demokratija?“

„Pa, meni nikad nije bilo skroz jasno. Kao i svaki drugi oblik vlasti, verujem, ima nekakve veze sa mladićima koji se međusobno ubijaju.“

– film Džoni je krenuo u rat, 1971. (Johnny Got His Gun)

Da bismo odredili predmet naše kritike, počnimo od samog pojma. Reč demokratija potiče od starogrčke reči *demokratia*, nastale od *demos* „narod“ i *kratos* „moć“. Ova formulacija *vladavine* naroda, koja se ponovo pojavila u Latinskoj Americi kao [poder popular](#), postavlja pitanja: Koji narod? I kakva vlast?

Ove korenske reči, *demos* i *kratos*, sugerišu dva zajednička imenioca svake demokratije: način da se odredi ko učestvuje u donošenju odluka i način na koji se odluke sprovode. Drugim rečima, državljanstvo i policija. To su osnove demokratije; one su ono što je čini oblikom vladavine. Sve manje od toga je primerenije nazvati anarhija – odsustvo vlasti, od grčkog *an-* „bez“ i *arhos* „vladar“.

Zajednički imenioci demokratije:

**Način na koji se određuje ko učestvuje u
donošenju odluka
(demos)**

**Način na koji se odluke donose
(kratos)**

**Prostor legitimnog odlučivanja
(polis)**

i resursi koji održavaju demokratiju (oikos)

Koga podrazumevamo pod pojmom *demos*? Neki [su smatrali](#) da, etimološki, *demos* nikada nije označavao sve ljude, već samo određene društvene klase. Čak i kada njene pristalice trube o njenoj navodnoj inkluzivnosti, u praksi demokratija uvek zahteva [način da se napravi razlika između uključenih i isključenih](#). To može biti zakonski status, pravo glasa, državljanstvo, članstvo, rasa, pol, godine ili učešće u uličnom zboru; ali u svakom obliku demokratije, da bi postojale legitimne odluke, moraju postojati formalni uslovi legitimnosti i definisana grupa ljudi koja ih ispunjava.

U tom smislu, demokratija institucionalizuje provincijski, šovinistički karakter svog grčkog porekla, dok istovremeno naizgled nudi model koji bi mogao da obuhvati ceo svet. Zbog toga se demokratija pokazala tako kompatibilnom sa nacionalizmom i državom; ona pretpostavlja Drugog, onoga kome nisu data ista prava ili sloboda delovanja.

Fokus na uključenosti i isključenosti dovoljno je jasan od početka savremene demokratije u Rusoovom uticajnom delu *Društveni ugovor*, u kome on naglašava da ne postoji kontradikcija između demokratije i ropstva. Što je više „zločinaca“ u lancima, kaže on, to je sloboda građana savršenija. Sloboda za vuka smrt je za jagnje, kako je to kasnije rekao Isaija Berlin. Konceptcija slobode sa nultom sumom izražena u ovoj metafori je osnova diskursa “prava” koje država daje i štiti. Drugim rečima: da bi građani bili slobodni, država mora da poseduje krajnji autoritet i kapacitet da vrši potpunu kontrolu. Država nastoji da proizvodi ovce, zadržavajući poziciju vuka za sebe.

Nasuprot tome, ako shvatimo [slobodu kao kumulativnu](#), sloboda jedne osobe postaje sloboda svih: ne radi se samo o zaštiti od strane vlasti, već o stvaranju međusobnih odnosa na način koji

maksimizuje mogućnosti za svakoga. Gledano iz ove perspektive, što je više ta sila prinude centralizovana, manje slobode može biti. Ovaj način poimanja slobode je prevashodno društven, a ne individualistički: pristupa slobodi kao kolektivno proizvedenom odnosu prema našem potencijalu, a ne kao statičnom spisku privatnih (ljudskih) prava.¹[„Istinski sam slobodan samo kada su sva ljudska bića, i muškarci i žene, jednako slobodni. Sloboda drugih nikako ne poništava niti ograničava moju, štaviše ona je neophodna premisa i potvrda moje slobode.” – Mihail Bakunjin]

Hajde da se osvrnemo na drugi koren reči demokratija, *kratos*. Demokratija deli ovaj sufiks sa aristokratijom, autokratijom, birokratijom, plutokratijom, tehnokratijom... Svaki od ovih pojmova opisuje vladavinu nekog podskupa društva, ali svi dele zajedničku logiku. Ta zajednička nit je *kratos*, moć.

Kakva moć? Hajde da se još jednom konsultujemo sa starim Grcima.

U klasičnoj Grčkoj, svaki apstraktni koncept bio je predstavljen nekim božanskim bićem. [Kratos](#) je bio neumoljivi Titan koji je oličavao vrstu prisile povezane sa državnom moći. Jedan od najstarijih izvora u kome se Kratos pojavljuje je drama Okovani Prometej, koju je Eshil napisao u ranim danima atinske demokratije. Predstava počinje tako što Kratos nasilno sprovodi okovanog Prometeja, koji je kažnjen jer je ukrao vatru od bogova da bi je dao čovečanstvu. Kratos se pojavljuje kao tamničar koji bezobzirno izvršava Zevsove naredbe – ugnjetač [„stvoren za dela tirana“](#).

Vrsta sile koju personifikuje Kratos je ono što demokratija ima zajedničko sa autokratijom i svakim drugim oblikom vladavine. Oni dele institucije prinude: pravni aparat, policiju i vojsku, što je sve prethodilo demokratiji i više puta je nadživelo. Ovo su državni aparati „napravljeni za dela tirana“, bilo da je tiranin na kralj, klasa birokrata ili sam „narod“. „Demokratija znači jednostavno prebijanje naroda od

strane naroda, u ime naroda“, kako je to rekao Oskar Vajld. Muamer el Gadafi je to sa odobravanjem ponovio vek kasnije, i to bez ikakve ironije „Demokratija je nadzor nad narodom od strane naroda“.

U savremenom grčkom jeziku, *kratos* je jednostavno reč za državu. Da bismo razumeli demokratiju, moramo bliže razumeti samu vladavinu.

„Ne postoji kontradikcija između praktikovanja demokratije i legitimane centralne administrativne kontrole, a prema poznatom balansu između centralizacije i demokratije... Demokratija osnažuje odnose među ljudima i njena glavna snaga je poštovanje. Snaga koja potiče od demokratije obezbeđuje viši nivo posvećenosti izvršavanju naređenja, uz veliku preciznost i posvećenost.“
– Sadam Husein, „Demokratija: Izvor snage za pojedinca i društvo“

Sledeće poglavlje: [Od demokratije ka slobodi – 2. deo](#)

Bibliografski podaci

Autor	CrimethInc
Naslov	From Democracy to Freedom
Prevod	Jelena Rajačić
Saradnici na prevodu	Goran Stamenić, Aleksandar Elezović
Lektura	Mirko Protić
Izdavač	Klasna solidarnost
Godina	2022.

**PRE 2500 GODINA
SMO PROGLASILI RAT SVETU!**

TAJ RAT SE ZOVE *DEMOKRATIJA!*